

РЕЦЕНЗИИ И ОБЗОРИ / REVIEWS AND SURVEYS

ВАНИНА СУМРОВА. НОВИТЕ ФЕМИНАЛНИ НАЗВАНИЯ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

ИЗДАТЕЛСТВО НА БАН „ПРОФ. МАРИН ДРИНОВ“, СОФИЯ, 2018 Г., 195 СТР.

Прегледът представя книгата на Ванина Сумрова, посветена на новите феминални названия в българския език. Акцентира се върху актуалността на темата и върху ползотворността на комплексния подход при разкриването на словообразователните, семантичните и стилистичните характеристики на появилите се в последните няколко десетилетия съществителни имена за назоваване на жени.

VANINA SUMROVA. NEW TERMS DENOTING WOMEN IN THE BULGARIAN LANGUAGE

PROF. MARIN DRINOV ACADEMIC PUBLISHING HOUSE, SOFIA, 2018. 195 P.

The review presents the Vanina Sumrova's book, dedicated to the new feminine names in the Bulgarian language. Emphasis is placed on the relevance of the topic and on the usefulness of a complex approach in revealing the word-forming, semantic and stylistic characteristics of the nouns for naming women that have appeared in the last few decades.

Последните десетилетия са свързани с подчертан интерес към неологичните процеси в езика. Очертани са общите характеристики, тенденциите на развитие, събран е голямо количество материал, на базата на който се извършват изследванията. В тази област динамиката е твърде голяма. А и очертаните полета трябва да бъдат запълнени с конкретни изследвания. В този смисъл появата на новото изследване на Ванина Сумрова е радостен факт. Изследователката проявява траен интерес към неологията и по-конкретно – към неофеминативите, и това ѝ позволява да навлезе в проблемите в дълбочина. Темата на изследването е свързана с езикови проблеми и промени от последните години – нещо, което е и навременно, и необходимо. Названията за лица жени не са проучени, а количеството им нараства в нашето съвремие.

Темата за неофеминативите е била в известна степен negliжирана, от една страна, поради второстепенното място, което жената дълги години е заемала в обществото, от друга, тъй като от езикова гледна точка имената за лица са разглеждани като производни от имената за лица мъже, т.е. като модификационна словообразователна категория. Динамичната ситуация днес налага друг поглед към това явление. Количеството на имената за лица жени нараства с много бързи темпове. Причините на първо място са екстралингвистични, свързани със

силно навлизане на жената в обществения живот, със засиленото ѝ присъствие във всички професии. Причините са и вътрешнолингвистични – езикът разполага с ресурси за назоваване на тези нови роли на жената. Основателно към причините се прибавя и когнитивната – стремеж към систематизация на езиковото възприемане на околния свят, както и новата антропологична насоченост в езикознанието. Всички тези причини са достатъчно основание да се прецени, че темата на изследването е актуална.

Книгата се състои от въведение, шест глави, заключение, библиография и приложение и обхваща 195 стр. Във въведението са формулирани ясно и точно предметът, целите и задачите на изследването – да се осъществи комплексен анализ на новите феминални названия за лица и да се очертае мястото им в българския език. Композицията е подчинена на тези цели и задачи. Отделните глави са посветени на описание на тези имена според тяхното словообразуване, семантика, парадигматични, синтагматични и граматични особености. Специално внимание е отделено на лингвокултурологичната им характеристика и лексикографските им особености. Авторката посочва, че „В изследването е използван традиционният метод на *лингвистично описание*, базирано върху *наблюдението* и *анализа* и извършвано чрез *структурно-семантичен*, *функционално-прагматичен*, *социolingвистичен*, *социокултурен* и *проспективен* подход“. Този комплексен подход е наистина ползотворен и дава възможност за многоаспектно и цялостно описание на разглежданата лексика.

Материалът, върху който е базирано изследването, е извлечен от *Речника на новите думи и значения в българския език* (2001), с автори Е. Пернишка, Д. Благоева и С. Колковска, от *Речника на новите думи в българския език (от края на XX и първото десетилетие на XXI в.)* (2010), от същите авторки, от средствата за масова информация, като са ексцерпирани случайни броеве от най-тиражираните вестници, както и от интернет.

В цялостната характеристика на новите феминативи за лица важно място заема *словообразователната*. В Първа глава „Номинационни похвати“ се разглеждат различните начини за създаване на названия за лица жени, а те са словообразуване, заемане и семантична деривация. Констатира се, че основно място при създаването на нови имена за лица жени заема суфиксалното словообразуване, докато префиксалното словообразуване не е присъщо. Авторката прави подробен анализ на произвеждащите основи и суфиксите при това словообразуване, като установява настъпилите в тях промени: поява на нови мотивиращи неспецифични основи, активизация на суфикси и маргинализиране на други, разширяване на съчетаемостта на суфикси и др.

Би могло да се зададат някои въпроси, които са по-скоро насочващи за следващи изследвания на авторката. Например може ли да се направят изводи относно конкуренцията на някои суфикси при образуване на неофеминативи, напр. при суфиксите *-иц(a)* и *-ичк(a)*. Те са в конкуренция при образуване на имена за лица от женски пол и на умалителни имена от женски род и в тази им роля определено може да се каже, че имената на *-ица* са в отстъпление за сметка на тези на *-ичка*. Съществителни като *защитница*, *пленница*, *наставница*, *водица*, *сестрица*, *рекица* са стилистично остарели, докато съответните имена на *-ичк(a)* са в активна употреба. При новите феминативи прави впечат-

ление, че имената на *-иц(а)* са без изключение оказионализми, стилистично натоварени, докато някои от тези на *-ичк(а)* са стилистично неутрални и утвърдени в езика (срв. *козметичка, международничка, работохоличка, надзорничка*). В този смисъл може да се постави под съмнение изводът, че суфиксът няма връзка с експресивността на производната единица.

Наличието на три речника на новите думи в българския език, издадени по времето на демокрацията (последният е под печат), не дава ли възможност да се направят по-конкретни изводи по отношение на динамиката на новите феминални названия или на съотношението оказионални и лексикални неофеминативи?

Авторката прави констатация, че класическата композиция не е характерна за тези имена. Композицията е представена със своя разновидност – образуване на имена с препозитивен компонент, наричан от нея префиксоид. За разлика от предишни констатации, че образувания с префиксоиди не са характерни за имената за лица жени, авторката представя голямо количество имена с префиксоиди *топ-, екс-, евро-, нарко-* и под.

В изследването се установява, че при разглежданите имена не е застъпен и „класическият“ тип универбиране. Това обаче се отнася за имена от книжовния език. Материалът показва, че съществуват жаргонни и разговорни универбати, които са израз на тенденцията към колоквиализация на езика.

Значително място в анализа заема образуването на феминални имена по синтактичен модел. Авторката добавя своята гледна точка към многобройните интерпретации на този тип нови образувания от два пълнозначни десубстантивни елемента без формална връзка между тях (от типа *бизнес секретарка*). Тя посочва съществуващата неустановеност в теоретичното им описание и кодификацията им и мотивира своето мнение, че това са синтактични единици в модифициран небългарски тип, възникнал по чужд словообразователен модел.

В изследването се разкрива и спецификата на абревиацията при създаването на имена за жени. И тук явлението е под влиянието на английския език. Многобройните имена от типа *Бг авторка* са ново явление в словообразуването.

Ванина Сумрова представя и класификация на лексиката въз основа на различни критерии: словообразуване, семантика, стилистична характеристика, спрямо книжовните норми и спрямо историческата перспектива – нещо, което се прави за първи път. В *семантичната класификация* неофеминативите са класифицирани тематично, според хронологията на назоваваните понятия и според семантичната мотивировка. За пръв път неофеминативите, назоваващи лица според професията им, са представени изчерпателно в 16 професионални области. Емпиричният материал показва, че най-голям дял имат названията според занимание, пост, длъжност. Обособена е втора група, определена като разнородна по семантика. Всъщност би могла да бъде определена като ЛСГ названия според качества, интереси, пристрастия, място и начин на живеене и под.

Добре мотивирана и убедителна е *стилистичната характеристика* на разглежданите имена. Посочени са две важни причини за стилистичната мар-

кираност на неофеминативите: езиковата традиция и наличието на мъжкородови лексеми със значение за двата пола.

Важна част в теоретичното изложение е Трета глава „Маскулинизация на съществителните имена“. Анализира се явлението *маскулинизация*, при което мъжкородовите форми за лица се използват за назоваване на жени. Всъщност това е многократно дискутиран въпрос, най-вече от практическа гледна точка, тъй като възникват множество проблеми, свързани със съгласуването в текста. Може би би било по-добре вместо термина *маскулинизация*, който насочва към елемент на поява на нещо ново, да се използва терминът *маскулинизъм*, тъй като това е присъща на езика особеност: имената за лица от мъжки род са немаркирани по отношение на признака пол и затова се използват за назоваване на лица и от двата пола. Признакът пол е конкретно определен при съответните названия от женски род и именно появата на ново феминално название срещу предишно мъжкородово название с обобщено-лично или абстрактно значение е процес на *феминизация*, който се противопоставя на съществуващия *маскулинизъм*.

Ванина Сумрова разглежда явлението *маскулинизация* като зависещо от редица фактори – семантични, стилистични, фонетични, словообразователни, социолингвистични, и акцентира върху ролята на комуникативната релевантност на информацията за пол на назоваваното лице. Авторката установява лексикосемантичните групи и видовете контексти, изискващи конкретно назоваване. Тя подлага на анализ редица случаи на конкретно и абстрактно назоваване със съществителни имена за лица. В. Сумрова отрича сочените от други автори причини за явлението от фонетичен, словообразователен, стилистичен, синтактичен или формален характер. Тя доказва, че в много случаи тези ограничения престават да съществуват и не са пречка за феминално словопроизводство.

Важен извод, който прави, е за стиловата зависимост на *маскулинизираните* или *неофеминативните* форми. *Маскулинизираните* форми са характерни за официалния стил, *феминативите* са предпочитани в останалите регистри. За целите на изследването авторката провежда анкета, за да докаже какви са предпочитанията при назоваване на лица жени. Резултатите потвърждават теоретичните ѝ постановки и същевременно показват проблемите, които възникват в езиковата практика при употребата на *маскулинизираните* имена.

В труда новата феминална лексика се разглежда и в *лингвокултурологичен план*. *Неофеминативите* представят образа на жената в съвременността, професионалната ѝ реализация, навлизането ѝ в политиката, отношението ѝ към религията, секса, отношението на обществото към жената и под. Те представляват документ на времето.

Изследването на Ванина Сумрова допринася и за представянето на *неофеминалната лексика* (а и изобщо на названията за жени) в *тълковния речник*. Като дългогодишен автор в многотомния академичен *Речник на българския език* тя има изграден лексикографски усет и на основата на изследвания материал посочва необходимостта от вярно и системно отразяване на семантиката и на стилистичната характеристика на тези единици. Двата основни пробле-

ма при лексикографското отразяване на неофеминативите според нея са подборът на имената и определянето на стилистичната им характеристика.

Работата завършва с приложение на феминалните неологизми в българския език. Събраният материал наброява 1446 езикови единици, много от които се привеждат за пръв път. Ексерпцията на толкова богат илюстративен материал несъмнено е важна заслуга на авторката, а неговата обемност придава доказателствена сила на изводите в изследването.

Книгата на Ванина Сумрова е едно многопланово, цялостно и задълбочено изследване на имената за жени в най-ново време. Тя е принос към теорията и практиката на българското езикознание.

Лилия Крумова-Цветкова / Lilia Krumova-Tsvetkova

✉ Проф. д.ф.н. *Лилия Крумова-Цветкова*

Секция за българска лексикология и лексикография
Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН
бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България
lilia.krumova@abv.bg

✉ *Prof. Lilia Krumova-Tsvetkova, DSc*

Department of Bulgarian Lexicology and Lexicography
Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenski prohod, Bl. 17, Sofia 1113, Bulgaria
lilia.krumova@abv.bg

Публикувано: 30 септември 2020

Published: 30 September 2020